

MIERA INTEGRITY SOCIALISTICKEJ SPOLOČNOSTI

ALFRÉD ŠTULLER

Článok Alfréda Štullera o miere integrity v socialistickej spoločnosti uverejňujeme v rámci cyklu statí a odborných štúdií, ktorý je venovaný 50. výročiu založenia Komunistickej strany Československa.

R.

V tejto statí chceme z niekoľkých aspektov odpovedať na otázku, aký je vzťah integrity socialistickej spoločnosti a miery v spoločenských procesoch.

Vychádzame z toho, že *každý pohyb, teda i spoločenský, je dialektickou jednotou dezintegrácie a integrácie*. V každom systéme ako celku prebieha proces tvorenia protikladov, zostrovania rozdielov, rozporov, ktorý môže viesť až do konfliktovej situácie, t. j. proces polarizačný, analytický, diferenciacny¹, presadzuje sa aj (nie priamo úmerne) opačný totalizačný proces, smerujúci k zjednocovaniu diferencovaných a dezintegrovaných častí, proces spájania, zlučovania protikladov a tvorenia nových celkov, t. j. proces syntetický, integračný. Tieto procesy sú v dialektickej jednote, navzájom sa podmieniajú, vyvolávajú a vylučujú. Ide teda o objektívne integračné a dezintegračné procesy v spoločenskom pohybe.

V čom je však problém? Je v takom usmernení spoločenského pohybu za socializmu,

- aby nedochádzalo k jednostrannému rozvíjaniu a stupňovaniu dezintegračných a integračných procesov, čo nutne vyvoláva v spoločnosti rôzne poruchy, brzdy, respektíve znemožňuje jej vývin;

- aby sa v socialistickej spoločnosti pohybe — a to vzhľadom na krátkodobé i perspektívne ciele, dosiahnutú úroveň rozvoja spoločnosti, konkrétnu situáciu i spoločensko-ekonomické podmienky — používali vždy primerané metódy, prostriedky a formy, ktorými sa dezintegrácia a integrácia v spoločnosti uskutočňuje;

- aby robotnícka trieda a jej revolučná marxisticko-leninská strana ako

¹ Za dialektický protiklad integrácie považujeme dezintegráciu, ktorej súčasťou je proces diferenciacie. Nemožno odtrhnúť diferenciaciu od dezintegrácie, ani dezintegráciu od integrácie.

rozhodujúce integračné činitele usmerňovali, podporovali a rozvíjali v spoločenskom pohybe iba také formy diferencovaného a integrovaného prejavu, ktoré vychádzajú z triednych socialistických pozícií, a ktoré svojou mierou napomáhajú a zabezpečujú progresívny spoločenský pohyb, smerujúci k rozvinutej komunistickej spoločnosti;

— aby sa v dezintegračnom a integračnom spoločenskom procese vždy hľadala a rešpektovala nielen bezprostredná (subjektívna) miera jednotlivého javu², ale tiež triedna systémová miera a reálna spoločenská miera, ktorá je zárukou ďalšieho rozvoja socialistickej spoločnosti.

Život potvrdzuje, že nie je ľahké uvedené požiadavky v spoločenskom pohybe dodržať, rešpektovať a realizovať. To nás núti zamýšľať sa nad hlbším poznaním kategórie miery v diferenciačných, dezintegračných a integračných procesoch, t. j. prenikať do poznania miery integrity socialistickej spoločnosti.³

Ako je to s určenosťou kvality a miery? Každá kvalita má svoju určenosť, a tým aj svoje hranice, svoju mieru. Je totožná sama so sebou iba dotiaľ, dokiaľ si zachová svoje medze, hranice, v rámci ktorých sú možné kvantitatívne zmeny, a teda aj dezintegračné a integračné procesy. Možno povedať, že *miara vystupuje ako kvalitou určené hranice, v medziach ktorých sa zachováva existujúca kvalitatívna určenosť javu*. Kvalita určuje mieru možných kvantitatívnych zmien. Určenie miery je teda závislé od určenosti kvality.

Ako sa to prejavuje v spoločenskom pohybe? Tu sa proces dezintegrácie a integrácie realizuje činnosťou jednotlivcov, sociálnych skupín, tried i celej spoločnosti. Spoločenské podmienky — predovšetkým materiálne — vytvárajú priestor a určujúcim spôsobom ovplyvňujú dezintegrované a integrované konanie ľudí. Charakter spoločensko-ekonomickej formácie, dynamika jej pohybu a vývinu určuje obsah a formy novej dezintegrácie a integrácie a je impulzom k tomu, čo sa dezintegruje alebo integruje, akým spôsobom a smerom. Ekonomicky výhodné alebo nevýhodné postavenie spoločenských tried a z neho vyplývajúce rôzne formy triedneho boja určujúcim spôsobom ovplyvňujú dezintegrované, resp. integrované správanie sa jednotlivcov, príslušníkov rôznych skupín, vrstiev a spoločenských tried. Miery a formy tejto novej diferenciacie, dezintegrácie a integrácie v prevažnej miere určuje vládnuca trieda, ktorá má záujem na zachovaní danej spoločnosti, na čo využíva rôzne, najmä mocensko-politické prostriedky. Pokrokovosť či reakčnosť je daná tým, či je pri moci trieda vykorisťovateľov, ktorá chce zachovať status quo, alebo či ide o socialistické spoločenské zriadenie, kde vládnuťou triedou je robotnícka trieda, ktorá vo zväzku s pracujúcim roľníctvom a inteligenciou snaží sa o vybudovanie pokrokovej rozvinutej komunistickej spoločnosti. Z uvedeného vyplýva, že socialistická

² Každému typu kvality a jej kvantitatívnemu rozvoju zodpovedajú špecifické formy miery, ktoré sa menia so zmenou podmienok. Rozlišujeme v každom jave jeho jednoduchú bezprostrednú mieru, ale aj jeho vyššiu systémovú (druhovú) mieru a reálnu mieru, ako výslednicu všetkých jeho činných vzťahov.

³ Základná literatúra, o ktorú sa v tejto stati opierame, je práca V. P. Kuzmina, *Kategória miery v marxistickej dialektike*, AN-ZSSR, Moskva 1966, ktorá je podnetná a k tejto problematike dosť ojedinelá.

spoločnosť ako konkrétna kvalita určuje formy a miery možnej diferenciácie a integrácie jednotlivcov, sociálnych skupín, tried i celej spoločnosti.

Miera rozdielneho diferencovaného prístupu individua závisí tiež od ďalších komponentov — od dosiahnutej vzdelanostnej, kultúrnej, morálnej a inej úrovne, skúseností a celkovej rozhladenosti konkrétneho človeka, jeho politickej vyspelosti a uvedomelosti. Závisí tiež od úrovne a kvality sociálnych skupín a spoločnosti. Sociálne skupiny, spoločenské vrstvy a triedy nielen umožňujú jednotlivcom diferencovane sa prejavovať, ale ich aj rôznymi formami a spôsobmi integrujú, triedno-politicky zjednocujú ich záujmy, názory a postoje. Jednotlivec je integrovaný v malých i veľkých sociálnych skupinách, čo je späté s triedne diferencovaným procesom jeho zospoločensťovania, osadzovania a začleňovania do ustálených foriem a hodnôt. Je to tiež späté s procesom vnútornej diferenciácie a integrácie človeka, t. zn. s procesom integrovania jednotlivých stránok človeka v jeho osobnosť. Na vplyve, podmienkach a charaktere spoločenského prostredia veľa záleží, akým smerom sa osobnosť rozvíja, ktoré z rôznych dispozícií sa rozvinú a akým smerom. Priaznivejšie podmienky a rozvinutejší spoločenský pohyb v socialistickej spoločnosti umožňuje človeku diferencovanejšie sa prejavovať, vytvára priestor pre rýchlejší rozvoj každého jednotlivca a prebúdzá v ňom také rozmanité tendencie, potreby, postoje a schopnosti, ktoré by vo vykorisťovateľskej spoločnosti mohli zostať v človeku skryté a nevyužívané.

Rastúca diferenciácia v socialistickej spoločnosti kladie náročnejšie požiadavky aj na rozhodujúceho integračného činiteľa — komunistickú stranu, aby tento diferenciačný proces správne usmerňovala, vytýčila jeho smer, formy a reálne miery, a aby riadila túto vzrastajúcu dynamiku spoločenského pohybu tak, aby zároveň rástol, zrýchľoval svoje tempo a konečne nadobudol prevahu celkový integračný proces socialistickej spoločnosti.⁴

Nevyhnutnosť rozširovania dezintegračného a integračného procesu v socializme vyplýva aj z nevyhnutnosti získavania stále väčšieho počtu pracujúcich do riadenia hospodárskeho, politického a kultúrneho života socialistickej spoločnosti. Natoľko, nakoľko bude rásť podiel pracujúcich na celkovom riadení socialistickej spoločnosti, budú mať riadiace spoločenské orgány k dispozícii väčšie množstvá názorov, návrhov a pripomienok ľudí k rôznym otázkam riadenia a organizovania spoločenského života, bude teda rásť diferenciácia v názoroch a postojoch pracujúcich, s čím musí komunistická strana počítať, ale to aj pružne usmerňovať a riadiť.

Dôležité je dosiahnuť, aby vzrastajúca dynamika spoločenského pohybu

⁴ Aj keď sa na prvý pohľad zdá, že predmetom skúmania tejto state je kategoriálny aparát a vyjasnenie pojmov integrity a miery, v podstate ide o poznanie konkrétneho obsahu rôznych pohybových procesov v socialistickej spoločnosti a tieto pojmy sú len nástroje uchopenia týchto konkrétnych procesov. Nastoľuje sa v tejto súvislosti otázka, či prevaha integračného procesu v socializme nie je v rozpore s integritou socialistickej spoločnosti, kde ide o chvilkový rovnovážny stav medzi dezintegráciou a integráciou. V našom chápaní je integrita iba relatívnym pokojom určitého konkrétneho procesu, ktorý je dialektickou jednotou jemu odpovedajúcich dezintegrácií a integrácií. (Rozpad integrity spoločnosti je objasnený v stati A. Štullera: „Integrácia a integrita“, vo Filozofii, ročník XXIV, 1969, č. 6, s. 619.) Podstatou problému je práve prechod z jedného relatívneho pokoja do druhého, čiže dynamika — proces dezintegrácie a nová integrácia.

urýchľovala progresívny vývin socialistickej spoločnosti tým, že táto dynamika vychádza pri úplnej väčšine pracujúcich z triedneho, proletárskeho a internacionálneho obsahu foriem diferenciacie a integrácie. Ide o to, aby rozdielny diferencovaný prístup jednotlivcov i kolektívov k rôznym otázkam nášho spoločenského života vychádzal vždy z triednych socialistických pozícií a aby ich kritériom nebola len vlastná subjektívna miera, ale predovšetkým objektívna, reálna spoločenská miera. Preto nie všetky prebiehajúce kvantitatívne zmeny, odohrávajúce sa v pohybe socialistickej spoločnosti, sú žiaduce, prospešné a späté s ďalším progresívnym rozvojom socialistickej spoločnosti. Taká dezintegrácia a integrácia jednotlivcov a sociálnych skupín, ktorá nerešpektuje základné nemenné hodnoty socializmu a ktorá prerastá reálne miery kvality socialistickej spoločnosti, speje k regresívnej zmene jej kvality, k rozkladu socialistickej spoločnosti. Na to máme dosť príkladov z obdobia rokov 1968 a 1969, keď sme boli svedkami takého integračného procesu reakčných síl u nás, ktorého výsledkom bol vznik širokej prokomunistickej koalície, utvorenej z pravicovo-oportunistických, revizionistických a protisocialistických síl. To vytváralo priestor pre taký dezintegrovateľný proces, ktorý sa pod rúskom „nápravy chýb“ usiloval o revíziu generálnej línie strany vo vnútornej i zahraničnej politike a ktorý rozrušoval štruktúru celého politického systému socialistickej spoločnosti.

Kvalita určuje možné kvantitatívne zmeny. Kvalita socializmu ako spoločnosti, kde vládnuťou triedou je robotnícka trieda, je určená už od jej vzniku. Tým sú dané aj jej funkcie ako štátu diktatúry proletariátu. Jasný je i cieľ — rozvinutá komunistická spoločnosť, ku ktorej majú smerovať všetky diferencované a integrované prejavy a činy ľudí. Preto robotnícka trieda a jej marxistickoleninská revolučná strana je ako určujúci integračný činiteľ socialistickej spoločnosti povinná (objektívne nútená) a jedine schopná — vzhľadom na jestvujúce spoločensko-ekonomické podmienky — vymedziť hranice, určiť medze, stanoviť miery, v rámci ktorých sú možné kvantitatívne zmeny v socialistickej spoločnosti. To znamená, že robotnícka trieda a jej predvoj — komunistická strana, musí v socialistickej spoločnosti usmerňovať a riadiť prebiehajúci dezintegračný a integračný proces, určovať jeho typy, formy a spôsoby realizácie, stanovovať ich medze a proporcie. Ak to komunistická strana v socialistickej spoločnosti nerobí alebo robí zle, dochádza k poruchám a stagnácii vývinu.

Všeobecne možno povedať, že kvantitatívny dezintegračný a integračný proces v spoločenskom pohybe je vždy jednotou pozitívnych a negatívnych stránok vývinu a že vždy ide o dezintegráciu doterajšieho a integráciu niečoho iného. V tom je vývin. Pravda, takýto pohľad nestačí, lebo mu chýba triedno-politický prístup. Tie formy dezintegrácie, ktoré sa z hľadiska spiatočníckych reakčných spoločenských síl považujú za pozitívne, sú z aspektu revolučných pokrokových síl hodnotené negatívne a opačne. Napríklad ak požiadavka pravicovo-oportunistických síl na vytvorenie podnikových rád pracujúcich — ktoré mali u nás prispieť k deštrukcii riadiacej hospodárskej štruktúry, k rozbitiu socialistického systému plánovania a k oslabeniu pozícií komunistickej strany v závodoch — vyhovovala reakčnej pravici, nemohli revolučné pokrokové sily

v strane a socialistickej spoločnosti s týmto súhlasiť, lebo to boli deštruktívne, negatívne dezintegračné prejavy. Ak viedol in'egračný proces pravice k vzniku tzv. „druhého centra“ v strane, ktoré určovalo ďalší spôsob protistraníckeho boja a jednotný postup pravice, tak takáto forma integrácie sa stala celkom negatívnou, rozkladnou silou socialistickej spoločnosti.

Preto robotnícka trieda a revolučná marxisticko-leninská strana v socialistickej spoločnosti zaujíma k rôznym integračným a dezintegračným formám prejavu triedny, konkrétne-historický prístup. Určujúcim kritériom je to, či konkrétne formy a miery prejavu dezintegrácie, resp. integrácie pomáhajú rozvíjať socializmus a svetovú socialistickú revolúciu, alebo sú proti nim. Treba skúmať, čo sa integruje a čo dezin'egruje, prečo, akými formami a akým smerom. Treba si tiež všimnúť, čo má byť tým integrujúcim prvkom. Z hľadiska ďalšieho rozvoja socialistickej spoločnosti nie je jedno, či rozhodujúcim integrujúcim činiteľom je revolučná marxisticko-leninská strana robotníckej triedy, alebo či v rámci tzv. „nového modelu socializmu“ má byť in'egrujúcim prvkom pluralita politických strán, partnerstvo a voľná hra politických síl, t. j. koalíčná politika. Z hľadiska materialistickej dialektiky ide i dezintegráciu toho, čo odumiera, a integráciu toho, čo sa rodí. Ukazuje sa, že opačné stanovisko je reakčné. Pravicovým oportunistom a revizionistickým silám ide o dezintegráciu novej, pokrokovej, rozvíjajúcej sa socialistickej spoločnosti a o integrovanie reakčných, dožívajúcich, spiatočnických síl, ktoré ochraňujú a prebojovávajú záujmy reakčných imperialistických síl. Nedávny vývin u nás potvrdil, že pravicovo orientované pojanuárové vedenie ÚV KSČ nebolo schopné usmerniť celý pojanuárový vývin, nestanovovalo reálne miery a formy možnej dezin'egrácie a integrácie, a tak vzniknutá štruktúra našej spoločnosti viedla k deštruktívnym konfliktovým situáciám a k anarchii, čo ohrozovalo existenciu socializmu u nás. Z toho vyplýva poučenie, že komunistická strana musí dezintegračné a integračné procesy v socializme vo všetkých oblastiach spoločenského života sústavne usmerňovať a riadiť, aby ich realizácia sa uskutočňovala v rámci hraníc reálnej spoločenskej miery a správnych foriem, ktoré sú určované kvalitou a úrovňou socialistickej spoločnosti a špecifickými zákonitostami jej rozvoja.

Niektoré problémy bezprostrednej, skupinovej a reálnej miery vo vzťahu k integrite socialistickej spoločnosti.

Každému typu kvality a jej rozvoja zodpovedajú špecifické formy miery. Každý konkrétny jav (kvalita) má svoju jednoduchú bezprostrednú mieru, ktorá vyjadruje vlastnú mieru tohto javu. Jav tu ešte vystupuje len ako prostý empirický fakt v svojom začiatočnom stupni poznania. Táto bezprostredná miera je ohraničenou, neúplnou znalosťou konkrétneho javu. Tu je centrom pozornosti sám jav, jeho celistvosť, takže vlastnosti sa tu odhaľujú výlučne ako jeho imanentné vlastnosti. To však pre poznanie konkrétneho javu nestačí. Musíme skúmať aj vzťah medzi kvalitou a mierou jednotlivého javu a kvalitou a mierou vyššieho celku a systému (druhá kvalita), ktorého je tento jav komponentom. Ide tu o dvojakú určenosť kvality a miery. Preto treba skúmať každý jav nielen sám osebe, ale aj ako komponent vyššieho systému, lebo kvalitu a mieru jednotli-

vých javov, ktoré sú časťami určitého vyššieho systému (celku), určuje v konečnom výsledku tiež kvalita, miera a špecifické zákony rozvoja tohto systému. Každý diferencovaný prejav jednotlivca nestačí skúmať iba sám osebe, ale aj v súvislosti s dezintegráciou a integráciou sociálnych skupín, spoločenských vrstiev a tried, ktorých je on členom, a s celkovým zákonitým rozvojom spoločenského systému, ktorého je príslušníkom a v ktorom žije. Diferencovaný prejav človeka má nielen svoju vlastnú subjektívnu kvalitu a mieru, ale aj funkcionálnu systémovú kvalitu a mieru, ktorá vyjadruje skutočnú sociálnu podstatu javu.⁵

V systémovej miere vystupuje miera konkrétneho javu ako „člena“ systému javov. V Marxových prácach vystupuje princíp systémovej analýzy spoločenských javov (triedne hľadisko) ako základ skúmania špecifických črt miery vo všetkých sférach sociálnej činnosti. V rozdielnych spoločenských systémoch sa vzájomné vzťahy a závislosti vlastných a systémových kvalít a mier javov prejavujú rozdielne a majú svoje vlastné špecifikum. *V spoločenskom pohybe ide teda o integračné vlastnosti spoločenského človeka, a nie o oddelené a izolované individuum.* V rodinnom, výrobnom, triednom, národnom a inom prostredí nadobúdajú systémovú kvalitu a mieru aj rodinné, triedne, národné a iné kvalitatívne vlastnosti človeka. A naopak, výrobné, triedne, národné a iné vzťahy nejestvujú mimo osobnosti, vytvárajú spolu s danými jednotlivcami zasa spätne integračné kvality konkrétnych sociálnych skupín; nositeľom týchto kvalít je osobnosť. Nerozlišovanie vlastných a systémových kvalít a mier v spoločenskom pohybe by viedlo k veľkým chybám. Táto skutočnosť však nie je taká jednoduchá.

Ak by sme totiž chceli konkrétneho človeka pochopiť a vysvetľovať iba zo spoločenského systému, do ktorého patrí, bolo by to veľmi jednoduché. Na základe toho by sme mohli všeobecne povedať, že spoločenský systém a jeho objektívne zákonitosti, ako kvalita vyššej úrovne, určuje celkové zameranie spoločenského rozvoja i všeobecnú mieru, ktorá sa stáva mierou všetkých mier jednotlivých nižších podsystémov a častí tohto zložitého celku. Platilo by to aj na jednotlivého človeka, na hodnotenie jeho dezintegrovaných a integrovaných prejavov. Vec je však v triednej spoločnosti oveľa zložitejšia. Je síce pravda, že osobnosť má svoju vlastnú subjektívnu mieru, tá však nie je jediným meradlom hodnotenia jeho integrovaných a dezintegrovaných vlastností, názorov, postojov a činností. V triednej spoločnosti sa činnosť jednotlivca hodnotí vždy triedne, a to tak z hľadiska politických, ekonomických a iných záujmov a cieľov vládnucej triedy, ako aj z hľadiska potrieb, záujmov a cieľov potlačovaných spoločenských tried a vrstiev, pričom výsledky tohto hodnotenia sú vždy rozdielne a nezlučiteľné. Ak napríklad socialistický spoločenský systém ako celok hodnotí činnosť konkrétneho človeka kladne, pretože ide o uvedomelého občana, ktorý aktívne a cieľavedome pracuje v prospech rozvoja socialistickej spoločnosti, tak z hľadiska politických záujmov a cieľov bývalých príslušníkov zvrhnutej vykorisťovateľskej triedy a ich prísluhovačov, ktorí majú nepriateľský postoj k socialistickej spoločnosti, takýto postoj občana sa hodnotí záporne.

Vo filozofickej rovine sa tu dostávame k objasneniu problému foriem spo-

⁵ V. P. Kuzmin, Kategória miery v marxistickej dialektike, Moskva 1966, 10–11.

čenskej integrity z hľadiska kategórií častí a celku. Tu vystupuje dezintegrácia a integrácia ako dve protichodné formy riešenia protikladu častí a celku. Ak je celok sudcom častí, jednotlivé časti sa stávajú sudcom celku. Spoločenský celok sa z hľadiska rôznych častí hodnotí rôzne podľa toho, akého postavenia (predovšetkým ekonomického) sa týmto častiam dostáva v danom spoločenskom celku. Ak je hodnotenie častí z hľadiska celku určitou motiváciou procesu integrácie, tak hodnotenie celku z hľadiska rôznych častí je motiváciou procesu dezintegrácie. Na prvý pohľad sa javí integrácia ako tendencia celku a dezintegrácia ako tendencia častí. Ukazuje sa, že integrácia i dezintegrácia sú tendenciami častí i celku. Tendencií tej časti, ktorá vzhľadom na svoje výhodné postavenie v danom celku snaží sa o prehĺbenie danej integrity, zatiaľ čo dezintegrácia je tendencia tej časti daného celku, ktorá vzhľadom na svoje nevýhodné postavenie v ňom snaží sa o zrušenie tejto integrity a o jej nahradenie nejakou inou integritou. Nastoluje sa tu otázka, či to platí všeobecne. To z toho ešte nemožno vymedziť. Zdá sa však, že to platí o vzťahoch integrácie a dezintegrácie v boji antagonistických tried. V antagonistickej spoločnosti presadzujú jednotlivé spoločenské triedy vždy inú formu integrity spoločnosti.

Integrovanie ľudí v sociálnych skupinách a triedach za spoločným cieľom, ich približne rovnaké podmienky života a boj za spoločné záujmy, nachádza svoj výraz v tvorbe kvalitatívnej určenosti sociálnych skupín a tried, ktorú si postupne osvojujú ich členovia. V spoločenských podmienkach triedneho bytia vzniká i triedne vedomie, ktoré sa stáva súčasťou vedomia jednotlivcov, príslušníkov tejto triedy. Táto *konkrétna kvalita sociálnej skupiny, vrstvy alebo triedy (ako jednotlivých systémov)* určuje i *systémovú mieru*. A keď sa táto systémová miera chápe a skúma konkrétno-historicky s prihliadnutím na konkrétne spoločenské pomery, podmienky a formy jej realizácie, *ide už o reálnu spoločenskú mieru* možnej aktivity ľudí. Dialektika učí o vzájomnom pôsobení predmetov a javov. Každý jav sa nachádza v konkrétnych podmienkach a vzájomnom pôsobení s inými javmi. Preto musíme skúmať vzájomné pôsobenie všetkých vonkajších i vnútorných faktorov. Aj človeka a jeho diferencované a integrované prejavy musíme skúmať konkrétno-historicky, poznávať, v akých konkrétnych spoločenských pomeroch a podmienkach žije, aké sú formy a miery jeho možnej realizácie, ale tiež poznávať ho ako špecifické individuum, s jeho osobitosťami a zvláštnosťami, skúmať jeho kvalitatívnu i kvantitatívnu určenosť i mieru, teda prihliadať na súhrn všetkých pôsobiacich podmienok a vzťahov.

Reálna miera sa vzťahuje aj na štádiá rozvoja daného javu. Všimame si postupnosť a prechody jedného štádia do druhého. Každé toto štádium a fáza vo vývine javu je jeho konkrétnym stavom a má svoju diferencovanú štádiálnu mieru. Jav pri prechode z jedného štádia do druhého mení časť svojich kvalitatívnych vlastností, pričom sa všeobecná kvalita druhu (systému) a jeho všeobecná miera zachováva. Aj tu platí, že musíme poznať celý systém, aby sme mohli cez poznanie všeobecnej kvality a miery systému hodnotiť jednotlivé javy a ich štádiálny vývin s ich špecifickými zákonitosťami a štádiálnymi mierami.

Kvalita socialistickej spoločnosti nás zaujíma nielen „ako taká“, ale všimame si jej konkrétny stav a štádiá rozvoja v súvislosti s meniacimi sa spo-

čenskými podmienkami a ras'om pozitívnych a negatívnych prejavov. Ak sa ukazuje potreba prechodu z jedného štádia do druhého a s tým spojenej zmeny určitej časti jej kvalitatívnych vlastností, musí revolučná marxistická strana cieľavedomým usmernením urýchliť tento nevyhnutný proces. Tým dôjde k časťkovej kvalitatívnej zmene vo vnútri tohto sociálneho javu, ale všeobecná kvalita systému a jeho všeobecná miera zostane zachovaná a socialistická spoločnosť môže ako celok lepšie plniť svoje spoločenské funkcie. V opačnom prípade pevedie vzrastajúci diferenciacny proces k živelnosti a môže prerásť do nežiadúcich rozkladných dezintegračných prejavov.

Vztah spoločenskej kvality a miery. Ukázali sme už, že kvalita určuje možné kvantitatívne zmeny a ich miery. Preto má každý jav určený aj rozsah svojho rozvoja. No nie vždy a za akýchkoľvek podmienok sa tento rozsah p'ne realizuje. V rozdielnych spoločenských podmienkach sa stretávame aj s rozdielnymi diferencovanými formami prejavu konkrétnych spoločenských procesov, s rozdielnou úrovňou ich rozvoja a tomu zodpovedajúcimi rozličnými mierami. Podstata spoločenského javu je však v jeho konkrétnom dianí, ktoré je podmienkami iba determinované. Tie to podmienky pôsobia len ako vonkajšie činitele. Podstata je v tom, čo sa konkrétne deje. Základnou otázkou je teda proces, dynamika, a nie štruktúra. Štruktúra je len stav relatívnej pokojnosti určitej dynamiky, je určená dynamikou. (I keď dynamika vyrastá z danej štruktúry.) Štruktúra vys'upuje ako spôsob existencie určitej dynamiky. A v tomto zmysle je každá integrita spoločnosti len relatívnym pokojom určitého konkrétneho procesu, ktorý je dialektickou jednotou jemu odpovedajúcich dezintegrácií a integrácií. Integrita socialistickej spoločnosti je teda spôsob existencie určitého procesu, ktorý je dialektickou jednotou protichodných tendencií dezintegrácie a integrácie. *Podstatou problému je prechod z jedného relatívneho pokoja do druhého, čiže dynamika, t. j. proces dezintegrácie a nová integrácia.* V socialistic- kom spoločenskom pohybe ide o to, aby sme vo vzrastajúcej dynamike podporovali iba také formy dezintegrácie a integrácie, ktoré vychádzajú z triednych socialistických pozícií, ktoré majú triedny proletársky a internacionalistický obsah.

Ak sa v našom dynamickom spoločenskom pohybe v predchádzajúcich rokoch zámerne obchádzal triedno-politický aspekt pri hodnotení rôznych dezintegrovaných a integrovaných spoločenských prejavov a nerešpektovali sa reálne spoločenské miery, dochádzalo k nežiadúcim dezintegračným prejavom⁶, k spoločenskej anarchii a k ohrozeniu existencie socialistickej spoločnosti. Široko sa hlásal ústup od triedneho hľadiska. V triedne rozdeľenom svete a spoločnosti je takýto prístup k riešeniu spoločenských problémov nemožný. To znamená, že *triedno-politické hľadisko, t. j. skupinovú mieru spoločenských procesov a javov, nemožno obísť.* Podobne nemožno obísť ani reálnu spoločenskú mieru, ktorá je

⁶ Poznamenávame, že nepovažujeme každú formu prejavu dezintegrácie v spoločnosti len za negatívnu a škodlivú, práve tak ako zasa nie každá forma integrácie je vždy pozitívna, spojená s progresívnym spoločenským vývinom. Určitá forma diferenciácie späť s dezintegráciou spoločnosti sa môže premeniť vo veľkú integračnú spoločenskú silu (pozri politický triedny boj proletariátu). A naopak, integrácia spoločnosti, uskutočňovaná napríklad formou hladu, násillia, tuhého centralizmu a pod. môže sa zmeniť v rozkladnú dezintegračnú spoločenskú silu.

v socia'istickej spoločnosti pevne zakotvená v cieľoch a v trvácnych nemenných hodnotách socializmu. Ak obsah dezintegračných a integračných prejavov pravice a antisocia'istických síl bol zameraný proti týmto základným nemenným hodnotám socializmu, potom ich cieľom bolo namiesto reálnych mier socializmu postaviť a vysoko vyzdvihnúť hodnoty a miery kapitalistickej spoločnosti.

Pod zámienkou „nápravy chýb“ chceli doviest dezintegráciu socialistickej integrity až k jej faktickej likvidácii a k jej nahradeniu kapitalistickou integritou. Preto v politickej oblasti v mene „boja proti integrácii založenej na princípoch tzv. sovietskeho modelu socializmu“, presadzovali integráciu na základe tzv. „nového modelu socializmu“, kde namiesto vedúcej úlohy strany mala byť integrujúcim prvkom pluralita, voľná hra politických síl. Pri povrchnom pohľade by sa zdalo, že pravicovo-oportunistické, revizionistické a pro-socialistické sily útočili iba na formy, ktorými sa v predjanuárovom období uskutočňovala jednota v strane a spoločnosti. Treba však vidieť, že jednota, ktorá sa u nás uskutočňovala pred januárom 1968, smerovala svojím obsahom k tomu, aby s'úžila socializmu. Avšak spôsob realizácie tento obsah diskreditoval. Negácia tejto skutočnosti, ktorú v pojanuárovom období uskutočňovala oportunistická pravica pod zámienkou nápravy foriem, viedla fakticky k negácii socialistického obsahu jednoty. Preto zmyslom terajšej negácie negácie, vyjadrenej v rezolúcii nového vedenia ÚV KSČ o jednote strany, je obnova socialistického obsahu jednoty v spojení s takými formami jej realizácie, ktoré tento socialistický obsah jednoty ďalej upevnia a pritom znemožnia recidívy takej nežiadúcej dezintegrácie, aká sa u nás uskutočňovala v roku 1968 a 1969.

Ak má byť rozvoj socialistickej spoločnosti cieľavedome a plánovite riadený, k tomu je potrebné vo všetkých oblastiach spoločenského života sústavne analyzovať kvality a miery všetkých sociálnych javov, v súvislosti s prebiehajúcimi zmenami v našich spoločenských podmienkach. V spoločenskom pohybe niet automatizmu, samočinnosti v rozvoji sociálnych javov. Všetko tu zabezpečujú a realizujú konkrétni ľudia. Veľa záleží na ich úrovni, znalostiach, skúsenostiach, na tom, ako si uvedomujú závislosť funkcionálnych zmien v systéme sociálnych javov od zmien v materiálnej výrobe a ako na základe toho urýchlujú spoločenské kvalitatívne premeny. Taká štruktúra sociálnych javov v jednotlivých oblastiach spoločenského života, ktorá vznikla ako výsledok realizácie žiadúcich foriem diferenciacie a integrácie a ktorá je v najväčšej miere v súlade s rýchlejším rozvojom socializmu a so zabezpečovaním jeho nevyhnutných materiálnych a duchovných potrieb, predstavuje v danej konkrétnohistorickej situácii vyhovujúcu vyššiu kvalitu a stáva sa po určitý čas aj reálnou spoločenskou mierou, a tým aj kritériom hodnotenia ostatných spoločenských javov a procesov. Takéto sociálne kvality a miery dostávajú v praxi socialistickej výstavby priestor pre široké uplatnenie. Preto sa iniciatíva a súťaženie ľudí vo všetkých odvetviach usmerňuje k dosahovaniu stále vyšších spoločenských kvalít a mier.

Kritériá miery spoločenskej dezintegrácie a integrácie.

Praktická činnosť ľudí je vždy ich vedomou činnosťou. Skôr než človek koná, vytvorí si vopred rozumový zámer (ideálny projekt) svojej budúcej čin-

nosti a podľa neho koná. Či spoločenská prax potvrdí alebo vyvráti tento ideálny rozumový zámer človeka, to závisí na viacerých faktoroch. Predovšetkým na hĺbke poznania prírodných a spoločenských procesov a javov, ich objektívnych zákonitostí, na poznaní konkrétno-historických podmienok, v ktorých sa tento proces odohráva, na poznaní reálnych potrieb a záujmov spoločenských tried, vrstiev, sociálnych skupín a jednotlivcov. Mnoho tu však závisí od charakteru spoločensko-ekonomickej formácie, ktorá vytvára alebo nevytvára potrebný priestor pre takúto rozmanitú diferencovanú a integrovanú činnosť ľudí. Na druhej strane to závisí aj od subjektu poznania, od kvality osobnosti, jej politickej vyspelosti, triednej uvedomelosti, rozhladenosti, jej kvalitatívnych vlastností, schopností, talentu a pod. Reálna spoločenská miera sa nenachádza na povrchu sociálnych procesov a javov. Ak ju ľudia ešte nepoznajú, vodidlom im je zatiaľ ich vlastná subjektívna miera, ktorá je správna iba natoľko, nakoľko sa približuje k reálnej spoločenskej miere. V tomto smere je významným pomocníkom pre človeka jeho triedna príslušnosť, kde kvalitu človeka, jeho vedomie a činnosti ovplyvňujú potreby, záujmy, ciele a činnosť jeho triedy.

Kolektívne triedne poznanie a skúsenosti z triedneho boja robotníckej triedy, ktoré sa prezentujú ako vyššia systémová kvalita a miera, vytvárajú pre člena tohto kolektívu možnosti rýchlejšieho spoznania objektívnych zákonitostí spoločenského vývinu, reálnej spoločenskej miery, a tak mu umožňujú cieľavedomejšie a uvedomelejšie konať a rozvíjať jeho činnosť. V tomto smere rastie význam komunistickej strany a marxisticko-leninskej ideológie, ktorá v koncentrovanej podobe umožňuje ľuďom pochopiť podstatu prebiehajúcich objektívnych spoločenských procesov, čím zvyšuje ich uvedomelý prístup k riešeniu spoločenských problémov. Preto pravicovo-oportunistické a revizionistické sily viedli sústredený útok proti komunistickej strane a marxisticko-leninskej teórii. Útok proti leninizmu bol medzi iným aj útokom na marxisticko-leninské chápanie určujúcej úlohy výrobnej spoločenskej praxe, v ktorej súčasne so vzrastom úlohy človeka ako subjektívneho činiteľa vzrastá aj jeho zodpovednosť za ďalší vývin socialistickej spoločnosti. Preto nie hlásanie absolútnej slobody a nezávislosti človeka od spoločenského systému, čo bolo heslom revizionistov v uplynulých rokoch u nás, nie hocijaká diferenciácia a bezmerná dezintegrácia, ale taká diferenciácia a integrácia, ktorá je svojím obsahom proletárska, internacionalistická, socialistická, za ktorú nesie každý občan nášho štátu aj patričnú zodpovednosť.

Reálne miery a formy novej diferenciácie a integrácie v socialistickej spoločnosti stanoví triedna, internacionalistická prax výstavby socialistickej spoločnosti, ktorú usmerňuje a riadi u nás KSČ. Teda nie hocijaká prax, ale v socialistickej spoločnosti to určuje revolučná pokroková spoločenská prax, usmerňovaná jej vedúcou silou — komunistickou stranou. Táto revolučná robotnícka prax v ekonomickej oblasti preverí a odhalí každú polovičatosť zámerov a opatrení riadiacich orgánov, a práve tak aj v ideovo-politickej oblasti odhalí a odvrhne — či už maloburžoázny radikalizmus, liberalisticko-pravičiarske oportunistické kompromisníctvo a reformizmus, alebo revizionizmus, či dogmaticko-sektársky prístup k riešeniu spoločenskej skutočnosti.

Zárukou úspechov v rozvoji socialistickej spoločnosti je správne poznávanie, rešpektovanie a realizovanie triednej systémovej a reálnej spoločenskej miery, ktoré musí vychádzať z reálnych potrieb, záujmov a požiadaviek rýchlejšieho rozvoja socialistickej spoločnosti, z poznania reálnych možností a tvorby reálnych proporcií v rozvoji materiálnej a kultúrnej oblasti. *Spoločenská revolučná prax socializmu je konečným kritériom miery všetkých dezintegrovaných a integrovaných spoločenských javov a procesov.*

МЕРА ИНТЕГРАЦИИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА

Альфред Штуллер

В данной статье автор задумывается над мерой возможной дезинтеграции и интеграции в общественных процессах. Он пытается ответить на вопрос, каково отношение между интеграцией социалистического общества и мерой в общественных процессах.

В общественном движении реализуются объективные дезинтеграционные и интеграционные процессы. Характер общественно-экономической формации и динамика ее движения и развития определяют содержание и формы возможной интеграции и дезинтеграции и являются импульсом к тому, что именно дезинтегрируется или интегрируется, каким способом и в каком направлении. Различные формы классовой борьбы между капитализмом и социализмом оказывают решающее влияние на дезинтегрированное и интегрированное поведение отдельных лиц, членов социальных групп, общественных слоев и классов. Вследствие этого дифференцированное поведение человека имеет не только свое собственное качество и меру, но прежде всего классовое системное качество и меру, которая выражает его социальную сущность. В социалистическом обществе классово-политический подход к оценке общественных процессов ведет к тому, чтобы оценивать собственную субъективную меру этих действий с точки зрения классовой системной меры и реальной общественной меры возможных количественных изменений. Не все количественные изменения в движении социалистического общества связаны с его прогрессивным развитием. Такие дезинтеграционные и интеграционные проявления людей, которые не учитывают целей и постоянных неизменных ценностей социализма и которые выходят за пределы их реальной меры, ведут к регрессивному изменению, к разложению социалистического общества. Рабочий класс и коммунистическая партия в социалистическом обществе не могут поддерживать любые формы дезинтеграции и интеграции. Они должны подходить к ним классово, конкретно-исторически, управлять ими, устанавливать формы, границы и пределы, их реальную общественную меру и поддерживать лишь такие формы и проявления дезинтеграции и интеграции, которые ускоряют развитие социалистического общества и создают такую структуру, которая без лишних конфликтов ведет к интеграции общества. Цели и постоянные ценности социализма становятся реальной общественной мерой и решающим критерием дезинтегрированной и интегрированной деятельности людей. Общественная революционная практика построения социализма является конечным критерием меры всех дезинтегрированных и интегрированных общественных проявлений и процессов.

Alfred Štuller

In the paper we are considering about the rate of possible disintegration and integration in social processes. We have attempted to answer the question of the relation of integrity of the socialist society and of the rate in social processes.

In the social motion objective disintegrating and integrating processes are realized. The character of social-economic formation and the dynamics of its motion and development determines the contents and forms of the possible integration and disintegration and it is an impulse to what is disintegrated or integrated, in which way and direction. The various forms of class struggle between capitalism and socialism influence, in a determining way, the disintegrated and integrated behaviour of individuals, members of social groups, social strata and classes. That's why a differentiated presentation of the man has not only a quality and rate of its own, but first of all the class system quality and rate that express his social substance. In the socialist society the class-political approach of evaluating the social processes leads to evaluating the proper subjective rate of these activities from the point of view of class system rate and of the real social rate of the possible quantitative changes. Not all quantitative changes in the motion of the socialist society are bound with its progressive development. Such disintegrated and integrated presentations of men that do not respect the aims and the lasting and unchangeable values of socialism and that transcend its real rate, tend to a regressive change, to a paralysis of socialist society. The working class and the communist party in a socialist society cannot support any forms of disintegration and integration. They have to acquire a class attitude to them, a concretely historical approach, to control them, to set forms, borders and barriers, to set their real social rate and to support only such forms and manifestations of disintegration and integration that accelerate the development of the socialist society and create such a structure that integrates the society without unnecessary conflicts. The aims and the lasting values of socialism become a real social rate and a decisive criterion of the disintegrated and integrated activity of men. The social revolutionary practice of construction of socialism is the final criterion of the rate of all disintegrated and integrated social manifestations and processes.